

«У центрі душпастирства має бути людина»: розмова з єпископом Володимиром Груцою

ІРИНА МАКСИМЕНКО

26 ЛИПНЯ 2023

У розмові з Іриною Максименко єпископ-помічник Львівської Архиепархії Володимир Груца ділиться спогадами про свою формацію, розмірковує про риси, важливі для священників, і розвінчує кілька довколацерковних стереотипів. Цей діалог відбувся фактично напередодні повномасштабної війни, тому не містить згадок про неї. А проте залишається актуальним і для нас сьогоднішніх — мабуть, у цьому й полягає цінність таких текстів.

Лодевейк Схелфгаут, «Ісус із Йоаном і Марією», 1924 рік

— Ви народилися в Добромилі, поблизу обителі отців-василіян, формувалися серед редемптористів, а священниче рукоположення отримали з рук салезіянина, світлої пам'яті владика Андрія Сапеляка. Куди спрямовуєте погляд сьогодні, коли потребуєте якоїсь відповіді, поради, натхнення?

— Справді, я народився в Добромилі — і це від мене, звісно, не залежало (*усміхається*). Ріс під стінами василіянського монастиря, поруч на їхньому полі пас корів, читав книжки... Зрештою, тоді я ще не міг розрізнати монахів за чинами. Чому я став саме редемптористом, певно, і сьогодні не маю однозначної відповіді.

До речі, книжку про святого Альфонса Марію де Лігуорі й отців-редемптористів, яких він заснував, мені ще у шкільні роки подарував василіянин — мій родич, рідний брат мого діда отець Маркел-Микола Удич. Він прожив 95 років і встиг дочекатися часу, коли я склав перші монаші обіти. Я тоді почав цікавитися редемптористами, почувши, що це пасторально-місійне згромадження, яке робить акцент на проповідуванні.

Сьогодні, коли маю нагоду для відпочинку чи потребую його, передусім лину до джерел дитинства, бо найперша формація була саме там. Вирушаю на пару днів у місця, куди не досягає мобільний зв'язок. Там, на рідних землях, годую тварин, кошу траву, працюю на городі... Це безтурботне життя буває дуже потрібним, якщо йдеться про звичайний відпочинок.

А спільнота редемптористів мене надалі надихає у питаннях духовності. Спільний вечір чи свято з ними є для мене чимось дуже цінним. Це були дуже гарні роки мого життя, вони мене формували. Адже я не готувався бути єпископом — я готувався бути монахом, священником. У монастирі, до речі, завжди весело!

— Попри всі стереотипи щодо суворості монашого життя?

— Так. Редемптористи — дуже радісні люди. В Інсбруку, де я вчився, старший ігумен жартома казав нам: «Немає нічого веселішого, ніж похорон співбрата. Адже нарешті з'їжджаються усі брати!» Послухавши його, я подумав: якщо навіть на похороні люди вміють радіти — не з того, звісно, що людина нарешті померла, а з того, що була вірна своєму покликанню до кінця життя — то в цьому й утілюється християнський оптимізм.

У монастирі існувало коло друзів, серед яких були й миряни — вони щиро співпрацювали з нами, поділяли нашу місію. Із ними я намагаюсь і зараз підтримувати контакт. А водночас залишаюся відкритим і для нових знайомств, не живу стереотипами.

Отже, стежки дитинства і монаша спільнота — це і є мої крила, які зараз надихають і підтримують мене. Адже монаше життя загалом не є, як часом ще думають, трагедією розчарованих людей. Це покликання, стан і стиль життя, яке приносить багато добра у світ, що нині так потребує добрих новин. Усе це досі дороге мені.

— У 14 років ви самостійно підготувалися до Першої сповіді. Цей вік більше асоціюється з підлітковим бунтом. Як вийшло, що ви натомість заглибились у духовні речі?

— Це був час, коли Церква виходила з підпілля — 1990-ті роки. Готували групу дітей, але мене це якось оминуло. Було літо, багато роботи: корови, сади, городи... У родині навіть почалися сумніви щодо моєї побожності: усі діти пішли, а я — ні. Насправді ж я розумів, ким є Бог для мене, а також розумів, що коли щось треба зробити, то треба.

Тож я запитав, що треба для підготовки до Першої сповіді. Виявилось, що вивчити 50-й псалом і певні молитви. Я взяв книжку і навчився, а тоді одного ранку, коли в церкві сповідали, сам попрямував до сповіді. Єдина проблема, яка в мене була, — це те, що зранку сказали

нічого не їсти. Я просто не міг уявити, як це: прокинутися і не їсти, а сповідь і Свята Літургія — аж десь перед обідом... Отже, зранку їсти було не можна, та вночі я не зміг спати через хвилювання. Тож устав о третій ночі, засмажив яєчню, наївся — і пізніше вже нічого не хотів. Казали ж зранку не їсти, правда? *(Сміється)*.

Ще з дитинства я бачу в Бозі перш за все Приятеля, а не сердитого «діда» з бородою і палицею, який карає. На жаль, це скоріше ми самі себе караємо. Якби Бог справді хотів карати, то ніхто вже не ходив би по цій землі. Бо промахів маємо всі достатньо, чи не так? Бог є моїм приятелем, другом, який вміє добре жартувати — можливо, це не зовсім вписується у звичні стереотипи, але вже як є.

— У ваших висловлюваннях узагалі чимало нестереотипного.

— Часом можна мати певні завчені схеми, у які вкладаються навіть Божі заповіді — і все одно не розуміти, що це насправді означає. Я часто заохочую під час проповіді діалог із людьми. Що не спитаю, натрапляю на «дуже побожні» відповіді: що треба молитися, що Бог є таким чи таким... Наприклад, кажу: зі старістю дедалі менше серйозності. Чому? Одразу залунали відповіді про вічність, смерть і так далі. А я кажу: «Та ні! Просто холестерин судини забиває, та й немає вже серйозності!»

Найважливіше – це глибоке закорінення в Бозі. Бо звідси черпаємо силу для життя і служіння.

— Коли ви зрозуміли, що хочете зробити вибір на користь богопосвяченого життя?

— Завершуючи школу, я вже мав прагнення йти до семінарії, але ще вступав до університету — на історичний факультет ЛНУ. Однак не дібрав балів. Коли я повернувся після спроби вступу, мій тато був здивований, адже очікував побачити мене сумним і засмученим — а я, навпаки, приїхав радісним. Можливо, це був хороший педагогічний крок, щоб я згодом не шкодував про те, що могло би бути. Якись моменти потрібно пройти бодай для того, щоби потім до них не повертатися.

Зокрема, у нас були випадки з кандидатами до монастиря. Здавалося, хлопці все серйозно вирішили: уже не йшли на випускний у школі, не відвідували дискотеку, бо, мовляв, вступатимуть до монастиря. Це, на мою думку, неправильно. Людина має органічно пройти всі

етапи дозрівання. Бо потім, вступивши до монастиря, до семінарії, може роздумувати: а як там на дискотеці, на танцях, із молоддю? І до цього починає ментально тягнути. А якщо ти ці моменти вже досвідчив, то знаєш, як там. От і я знаю для себе, що до університету вступав, цей момент пережив — і зробив інший вибір.

— Як вплинули на вас роки в семінарії та новіціаті?

— У новіціяті та семінарії в нас був стиль формації, притаманний монашому згромадженню редемптористів. Коли юнак вступає до монастиря, то згодом настоятелі вже дивляться, куди й коли його скеровувати далі. Спочатку ми мали новіціат — таку собі духовну «початкову школу» в Кохавині, коли знайомилися з монашим життям. Цей рік швидко проминув. Тоді було, зокрема, чимало праці, пов'язаної з відбудовою зруйнованого монастиря. Важливе місце займало ознайомлення з конституціями і статутами згромадження редемптористів. Але це був передусім час молитви та тиші, в Кохавині є достатньо простору для цього. А відтак вирушили в семінарію редемптористів у Польщі. Там чекала інша культура, інша мова, також інший обряд. Але гарна школа духовності.

Там я провчився три роки, а потім з'явилася можливість поїхати до Австрії, до Інсбрука. Це ще інший стиль: там живеш у монастирі, а навчання — в університеті. Спілкуєшся зі студентами, багато вчишся, адже кожен предмет — обов'язково «найважливіший». Наслухавшись оцього всього про «надзвичайно найважливіше» за день, я ввечері приходив до монастирської каплиці й молився так, як робив це у дитинстві. Бо мені складно давався отой «академічний» образ Бога — я і далі сприймав Його з дитячою довірою і безпосередністю.

У семінарії та в університеті мені було важливо здобути не суто інтелектуальні знання — адже книжки я і сам міг читати, для цього до Австрії можна не їхати, це можна зробити й у Львові. Але для мене мав значення контекст спільноти і гарний приклад редемптористів, їхній досвід, зокрема й місійний. Наш монастир на півдні Австрії стояв, так би мовити, на роздоріжжі — між Німеччиною й Італією. Приїжджали різні люди, зупинялись у нас, ми організовували спільні вечори. Так формувався свого роду глобальний погляд: на Церкву, на суспільні події. І так відбувалося особисте дозрівання. А водночас тривало навчання: іспити та все інше, з чого складається студентське життя.

— Що, на вашу думку, варто було б сьогодні додати до формації духовенства? На чому наголосити?

— Найважливіше – це глибоке закорінення в Бозі. Бо звідси черпаємо силу для життя і служіння. Людина повинна собі щиро ставити питання, чи це її дорога і як нею йти. Я також

наголосив би на вивченні іноземних мов, бо й сам шкодую, що не присвячував цьому більше часу й уваги. Звісно, не кожна людина здібна до мов. Але що більше мов знає семінарист, то більше він згодом зможе послужити. Не йдеться суто про навчання та зв'язки за кордоном. До України приїздять різні люди, для яких цінно, коли говорять їхньою мовою. Я особисто вінчав тут багато змішаних німецько-українських пар, готував їх до шлюбу. Також іноземці приходять сповідатися, помолитися Святу Літургію... Тому, якби я знову опинився в семінарії, то приділяв би цьому значно більше часу. Тоді, зрештою, в різних ситуаціях просто більше чуєшся людиною.

— Докторську працю ви писали з догматики, зосереджуючись на сакраментології — науці про святі таїнства. Це трохи несподівано, бо ваш підхід ближчий до пасторального богослов'я (і, до речі, розбиває багато стереотипів про догматику).

— Так, я старався «приземлити» догматику, зробити її, так би мовити, дещо прагматичнішою. Стереотипи потрібно долати, чи не так? Коли я писав магістерську працю, то мав доволі складну тему: про богослов'я Страсної суботи, про зішестя Христа в ад. Згодом почався так званий пасторальний рік перед докторатом, коли я багато сповідав і говорив із людьми, а відтак запрагнув більш систематично опрацювати підхід до сповіді. В університеті зустрів доброго професора-догматика, який спеціалізувався на екуменізмі та сакраментології. І ми поєднали догматичний підхід до святих таїнств з пасторальними елементами.

Адже сповідь — це не щось абстрактне. Сповідник не може лише знати заповіді та формально «допитувати» за ними. Ситуацію людини потрібно розпізнати з різних боків, послуговуючись також знаннями з антропології, психології тощо. Багато залежить від того, як сповідник прийме людину, чи виявить чуйність вже від початку сповіді. Часом хтось боїться почати говорити, поводиться нерішуче, потребує підтримки, заохочення. Зрештою, гріх — це не лише черговий «промах», поганий вчинок, а й момент, де ми не дозволяємо Богові діяти у своєму житті. Тому тут необхідна чуйність, бо не завжди й не кожен може легко почати сповідатися. Важливо підкреслити, що сповіді не потрібно боятися — це не трибунал, не допит, де будуть карати і сварити.

До речі, другим моїм предметом було якраз пасторальне богослов'я. Пов'язане з пасторальною психотерапією, із медициною, тому я багато і на різні теми спілкувався з лікарями. Тож не можу назвати себе «великим догматиком». Зрештою, і мій професор завжди вчив мене поєднувати та комбінувати різні підходи у науці та служінні. Підходити до одного питання з різних сторін, зв'язувати різні нитки, так би мовити. Так тривало, а згодом і завершилося моє навчання.

Канонічне право, церковний трибунал, канцелярія — це не «бюрократична система», а засоби, призначені для спасіння кожної людини.

— І перейшло у викладання, якщо не помиляюся. А що ви викладали, владико?

— Я справді якийсь час був викладачем. Викладав сповідництво у Василіянському інституті філософсько-богословських студій імені Йосифа Велямина Рутського у Львові-Брюховичах, а також у Львівській духовній семінарії Святого Духа.

— Що було найскладніше у викладанні?

— Коли кілька студентів зголосилися писати в мене магістерські праці. І мені довелося не так читати ці тексти, як нагадувати, що семестр завершується і вони вже мають бути готові. Адже роботи багато, а працю за пару днів не перевіриш. Але й не хотілося, щоби хлопці мали через це проблеми, не встигаючи вчасно все зробити. Технічна перевірка, перегляд посилань — усе це потребувало дуже багато уваги, часу і нервів.

— А що найважливіше ви намагалися передати студентам?

— Найважливішим для мене було перебувати з ними в діалозі. А також бути для них душпастирем. Хоч би де ми були, ми завжди є передусім душпастирями, навіть у ролі викладачів. Також я акцентував на практичних моментах у сповідництві. У нас в аудиторії стояла сповідальниця. Один зі студентів сідав на місце сповідника, я — на місце того, хто сповідається. І придумував різні ситуації для прикладу, дивлячись на те, як студент буде з них виходити. Тут він мав задіяти й поєднати богословські та психологічні знання, які здобув за весь час навчання.

У такому предметі не достатньо прочитати лекцію та виголосити відповідні тези, що стосуються сповіді. Мені йшлося про те, щоби студенти мали відвагу й не боялися бути саме душпастирями. Священниками вони здебільшого стануть, звісно. Рукоположення, документ — і вже... Колись один єпископ сказав, що священників ніколи не бракувало. Бракує завжди душпастирів.

— Чи можна стати душпастирем, уже після священничого рукоположення усвідомивши, що все трохи не так, як мало би бути?

— Тут питання: ти або гориш, або не гориш. Або живеш тим, або ні. Або є в істоті своїй священником у широкому розумінні цього слова, або ні. Зрештою, переважно ще в семінарії кожен обирає для себе формат служіння, усвідомлюючи, чого прагне.

Наші священники здебільшого одружені. І багато залежить від їхніх дружин, із якими потрібно підтримувати добрі взаємини. Часом навіть знайти священника простіше через дружину, коли він не відповідає на дзвінок. Один мій співбрат у єпископстві жартував, що з дружинами священників вкрай важливо тримати добрий контакт: «З одного боку пхатиму я, з іншого — дружина, то вже мусить бути добрим священником і душпастирем».

Якщо ж проблема з душпастирством стає очевидною, то існує єпископська візитація. Парох отримує припис: що церква має бути відчинена, богослужіння — регулярними, черговий священник — присутнім. Це рекомендації, які вдосконалюють служіння та місію священника як душпастиря. Але змусити його бути душпастирем чи примусово навчити цього неможливо. На жаль, тоді людина мучиться — і коло неї мучаться інші. Вона не може дати ані тепла, ані світла — це попіл. Як теж сказав хтось із єпископів, священник має кайфувати від свого служіння.

— Мабуть, викладання з моменту єпископських свячень довелося обмежити, та й не лише його?

— Так, через неможливість планувати час так, як мав би викладач, враховуючи систематичність. Синоди, наради, контакти з пресою, служіння в курії, комунікація з різними людьми — усе це вимагає часу й часто виникає спонтанно. Реколекцій теж уже не проводжу, бо попередньо не можу обіцяти точно, що вдасться приїхати. Максимум — день духовної віднови з короткою реколекційною наукою, щоб дати учасникам певний духовний імпульс.

— Мотивацію «плисти на глибину»?

— Для мене це найважливіше в реколекціях: не довгі науки, а саме імпульс для роздумів, із яким потім можна піти в тишу. Загалом для мене цінний такий підхід. Наприклад, митрополит Львівський Ігор Возьняк дав у нашій архиєпархії рекомендацію (особливо актуальну на час карантину), щоби проповіді під час богослужінь були щодня, але не довші за три хвилини. У неділю — до десяти хвилин.

Цей підхід я побачив якраз в редемптористів. Літургійна катехиза дуже важлива, бо інакше люди будуть втомлюватися від богослужінь, якщо їх не розуміють. Богослужіння не варто штучно розтягувати, бо це також може втомлювати людей. Звісно, не йдеться про те, що

когось може втомити присутність Бога. Тут інше: якщо хор не ритмічно співає, трапляються штучні затягування, зокрема, через довгі промови чи оголошення... Натомість для охочих є можливість особистої молитви у храмі, молитви в тиші. Ніхто нікого не виганяє після богослужіння.

— Як змінився ваш погляд на Церкву від студентських часів і дотепер?

— Перш за все змінилися масштаби мого погляду. У монастирі я бачив лише свою спільноту та парафію, де служив. Локальна Церква: село, вірні, майже всіх знаєш. Когось треба охрестити, з іншими — порозмовляти чи почитати Святе Письмо. Тепер це ширше служіння, адміністрація в курії, деканати, парафії... Синод єпископів, душпастирська рада, протопресвітерська рада, різні зібрання... Але у всьому залишається одне — служіння. Для чого ми це робимо? Для спасіння людей. Канонічне право, церковний трибунал, канцелярія — це не «бюрократична система», а засоби, призначені для спасіння кожної людини. А щоби людина осягала спасіння, ми маємо їй послужити. Тобто в центрі душпастирства має бути людина.

Мені приємно, коли мене не впізнають на вулиці. Коли перебуваю чи в себе на городі, чи в місті, та чую автентичних людей, які не знають, хто я. Бачу, чим вони живуть. Коли я влітку 2021 року опинився в лікарні з наслідками коронавірусної хвороби, там спочатку теж не знали, що я єпископ. Коли мене госпіталізували, сусіди в палаті спитали, чи я одружений. Кажу, що ні. У відповідь задумливе: «Ага...» Згодом вони говорили про своє життя, навіть про Церкву, дискутували. Не могли згадати, коли свято Петра і Павла, щось із постом їм теж не узгоджувалося, але я не підказував (усміхається). І раптом кажуть до мене: «Ти, певно, якийсь учитель? У школі заразився? Бо ми чули, як ти з лікаркою говориш — то ти не є дурний чоловік».

Я дуже ціную таку автентичність у спілкуванні. Перебуваючи серед людей, можна побачити їхній світ, чим вони живуть — і як їм послужити в дорозі до їхнього спасіння. Не вийде випрацювати в курії та інших церковних структурах «графік спасіння» та «видати» його людині.

— Так, погоджуюся. Мабуть, усе це і означає насправді «бути серед людей», що саме зараз стало таким потрібним. Дякую за цікаву і щирі розмову!

Warning: count(): Parameter must be an array or an object that implements Countable in
/home/kairosbo/verbum.com.ua/www/wp-includes/post-template.php on line **284**